

Végh Antal

A hazai orgonaépítés jelene és jövője

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!
Tisztelt Kongresszus!

*Végh Antal orgonaépítő, a Pécsi Orgonaépítő
Manufaktúra Kft ügyvezetője. A IX. Magyar
Egyházzenei Kongresszuson, Budapest, 2009.
május 1-én elhangzott előadás szövege.*

Azt a megtisztelő feladatot kaptam, hogy mutassam be a hazai orgonaépítés jelenét s jövőjét orgonaépítői szemszögből.

A belföldi piac szerkezetét, az egyes munkatípusok, illetve hangszertípusok keresettségét három alapvető tényező, úgymint a megrendelői hozzáállás, a kivitelezői hozzáállás és az általános gazdasági helyzet határozza meg. E három egymással összefügg, a megrendelői és a kivitelezői hozzáállás pedig kölcsönösen befolyásolja egymást.

A magyar orgonaépítők általában egyszerre több tevékenységi körben működnek. Ezek közé tartozik a restaurálás, a hangszerek átépítése, bővítése, korszerűsítése, továbbá a javítás-karbantartás és az új orgonák építése. Mindezek iránt folyamatos az érdeklődés, hol az egyikre, hol a másikra meghívásos vagy nyílt pályázatokat írnak ki. Az már más kérdés, hogy ezek közül végül is hányból lesz szerződés, tényleges munka, illetve befejezett, kész hangszer.

A megrendelői hozzáállás a rendszerváltás óta eltelt közel két évtized alatt érzékelhetően megváltozott. A kezdeti jelentős beruházó kedv, amelyet sok szép eredmény igazolt, a körülmények hatására lassanként lelohadt, az értékrend átalakult, s ma mintha csak valamiféle túlélési szemléletet tapasztalnánk. Míg a rendszerváltást követően minden második megkeresést idővel tényleges megrendelés követte, ma ez az arány közel egy a húszhoz. Egy orgona tényleges restaurálásához, illetve egy új orgona felépítéséhez vagy szerfölött tehetséges egyházközségre vagy ügyes pályázatíróra vagy megszállott, jószívű és tömött erszénnyel megáldott szponzorra van szükség. Istennek hála, máig akadnak ilyenek. Sajnos ehhez a körülményhez gyakran egy negatív irányzat is társult az utóbbi néhány évben: a sípos orgonával szemben a már korábban is tapasztalt, ám burkolt ellenérzés nyíltabb formát öltött. Ma már az is előfordul, hogy egy előkészített, aláírt szerződés az egyházi főhatóság akaratából nem emelkedhet jogerőre. Egy sor olyan orgonaépítési ügyet ismerünk, amikor az adott feladat nem a pénzügyi háttér hiánya vagy bizonytalansága miatt hiúsult meg, hanem azért, mert az építető nem kapta meg a főhatósági engedélyt a sípos orgonán elvégeztetni kívánt munkához. Helyette a főhatóság elektrofon hangszer beszerzését javasolta. Több kollegánk s a mi cégünk is megtapasztalhatta, hogy bár megformálódott az igény egy feladatra és az anyagi háttér több forrásból is megteremtődött, ám egyházkormányzati tiltás miatt bizonytalan időre „hidegre kellett tenni” az ügyet. Ez az orgonaellenesség tehát egyházkormányzati szinten, elsősorban a katolikus egyházban jelent meg. Távolságra álljon tőlem,

hogy a puszta tény bemutatásánál többre vállalkozzam, hiszen az okok, a mélyebb összefüggések ma még nem egykönnyen tisztázhatók. Reméljük, hogy a háttérben nem a klasszikus egyházi kultúra „átértékelése” áll, hanem egy eddig nem ismert zavar, amely idővel türelemmel és diplomáciával megszüntethető lesz.

A nagyobb megrendelések iránti kereslet csökkenését részben ellensúlyozza, hogy a kisebb orgonatípusok (ládaorgonák, egymanuálos-pedálos pozitív orgonák, kétmanuálos gyakorlóorgonák) iránti érdeklődés az utóbbi években megnőtt. Reméljük, ez az irányzat folytatódik. Találkoztunk olyan egyházközséggel, kórossal, zenei együttessel, melynek egy négyregiszteres ládaorgona beszerzése is elérhetetlen, ugyanakkor őrizkedik attól, hogy elektrofon hangszert vásároljon. Az érdeklődők egy része beérné egy olyan ládaorgonával is, amelyben csak egy Gedackt 8' regiszter van. Az igény kielégítésére célszerű ilyen orgonákat készíteni — ezek nyugaton sem ismeretlenek.

Egy gondolat erejéig szeretnék kitekinteni a mai nem egyházi megrendelők hozzáállására is. Érthető hogy, ezek a beruházások kizárólag közbeszerzési eljárás keretében valósulhatnak meg. Az azonban kevésbé érthető és még kevésbé célszerű, hogy a megrendelők az orgonát a legkevésbé sem hangszernek, hanem épületgépészeti vagy elektromos létesítménynek tekintik. Szempontjaik ezért a garanciafeltételekben, a minőségbiztosításban és a karbantartási költségekben merülnek ki, s alig tekintenek a lényegre: az orgona mindenekelőtt hangszer.

A *kivitelezői oldal* a rendszerváltás óta szintén változott. A '90-es évek elején több új orgonaépítő cég alakult. Ez magával vonta a piac szélesedését és részben az egyes profilok közötti különbségek növekedését is. Az önmagában pozitív folyamatnak a 2000-es évek második felében a piac megrendelői oldalának fokozatos szűkülése vetett gátat, és így fordulhatott elő, hogy egy jelentős orgonaépítő vállalkozás abbahagyta a tevékenységét. Azt hiszem, mindenki egyetért abban, hogy ez sajnálatos és a piac kínálati oldalára nézve kedvezőtlen okozat. Korunk a továbbra is piacon maradóktól az elmúlt két évtizedben elvártnál sokkal erősebb elszántságot és szolgálatkészséget követel meg.

Ma Magyarországon 12 orgonaépítő vállalkozás működik. Közülük 10 cég két évvel ezelőtt létrehozta a Magyar Orgonaépítők Társaságát, amely a korábban megszűnt Magyar Hangszerész Szövetség orgonaépítő szakosztályának eszmei utódja, képviseli és összefogja az orgonaépítő vállalkozásokat. Az országhatáron túlról érkező megkeresések, megrendelések egy része az elszakított területekről érkezik; ezek javításra, restaurálásra, ritkábban kis hangszer szállítására terjednek ki. A nyugat-európai és amerikai piac meghódítása ennél sokkal nehezebb. Új hangszer szállítása csak jogilag és elvileg lehetséges, ténylegesen csak kisorgonákat lehet eladni. A nyugati országokban erős szakmai érdekvédelem működik, ezért nagyobb munkát kapni nem lehet. Az utóbbi években Magyarországon sem fordult elő külföldi orgonaépítő által megvalósított sípos orgonaépítés. Nem így van ez az elektrofon orgonákkal...

Az egyes orgonaépítő cégek közötti együttműködés lassan fejlődik. A mi cégünknek sikerült úgy hazai, mint nyugat-európai cégekkel jó kapcsolatokat kiépítenie. A kapcsolatokat itt szakmai és üzleti értelemben egyaránt kell érteni, hosszabb ideje szállítunk be alkatrészeket orgonaépítő cégeknek, köztük határokon túli magyar orgonaépítőknek. Nyilvánvaló, hogy ez csak a kölcsönös előny alapján működhet, s hogy ezt cégenként és esetenként kell elbírálni.

Az *általános gazdasági helyzet* értékelésére nem vállalkozom. Nem vagyok sem közgazdász, sem politikus, Önök pedig nem közhelyeket szeretnének hallani. Az a meglátás azonban kikíváncozik belőlem, hogy a jelen helyzetet a pénzügyiek túl pszichés okozatok is jelentősen alakították, ami sem a megrendelői, sem a kivitelezői oldalnak nem használ. Ez, természetesen, rejtve marad, de feltűnő, hogy egy-egy orgona ügyében mind gyakrabban, a kelletnél mind többször próbálnak az ügy halogatására pénzügyi magyarázatot, kifogást keresni.

A külföldi, elsősorban nyugat-európai piac annyiban más, hogy mindenhol jelentősen több orgonaépítő munkájára van szükség, mint nálunk. Természetesen nyugaton is megfigyelhető a piac szűkülése, illetve ennek következményeként egyes cégek leépítése, mások kényszerű megszűnése. Német kollégák panaszkodnak, hogy az utóbbi években egyre nő a papírkosárban végző, meddő ajánlatok aránya.

Hogy a mai állapotok jó oldalára is tekintsünk, örömmel kell megállapítani, hogy az orgonista-orgonaépítő kapcsolat az utóbbi időkben egyre jobb, egyre több fóruma adódik a kétoldalúan hasznos párbeszédnek. A kapcsolatot nagyban segíti egymásrautaltságunk tudatosítása, amelyre a közelmúlt talán kevésbé ösztönözte a két felet. Az orgonaszakértőkkel való viszony mérsékelt ütemben, de folyamatosan javul, amit mi, orgonaépítők a szakértők ismeretanyaga és önképzettsége javulásának tudunk be. Úgy érezzük, hogy a szakértők tárgyi műveltségének részben mi, orgonaépítők is letéteményesei vagyunk. A szakértőknél sokkal nehezebb az építésekkel jó és gyümölcsöző kapcsolatot fenntartani. Ők szemléletükben sokkal merevőbbek, ezért sokkal kevésbé hajlandók figyelembe venni az orgonaépítői szakmai szempontokat, illetve korlátokat. Sokszor érezhető, hogy nem vagy csak igen kevésbé engedik az építészeti koncepcióval nehezebben összeegyeztethető tényezők érvényesülését. Mint minden, ez is személyenként, kapcsolatonként eltérő.

Az ember csak a jelenben élve tudja a jövőképét kialakítani. Korunk optimizmust és ésszerűséget vár el tőlünk. A bemutatott tendenciák és jelenségek tudatában nem lehet illúzióval átitatott, felhőtlen jövőbe tekinteni. Ha azonban egy egyházzenei kongresszus résztvevőire gondolok, okkal vélhetem, hogy nekünk a jövőkép formálásában világnézetünkől fakadóan könnyebb a dolgunk. Ha holnap még nem is, de talán holnapután megláthatjuk a helyzet jobbra fordulását, és hamarosan hozzáláthatunk a különféle jellegű (köztük orgonás) lemaradásaink behozásához.

Nagyvárad-Szöllős (korábban Váradszöllős néven önálló település volt), r.k., II/25, csúszkaládás, játék- és regisztertraktúrája tisztán mechanikus; építője: Pécsi Orgonaépítő Manufaktúra Kft, 7630 Pécs, Iparsziget u. 3.; a felszentelés dátuma: 2009. augusztus 20.